

MAGYARI SÁRA

KI A KÖSZÍNHÁZBÓL: KOCSMÁBA, HOTELSZOBÁBA VAGY AKÁR BUSZBA IS

K olozsvár és Bukarest után néha Temesváron is láthatunk szobaszínházi előadásokat. A szobaszínház vagy lakásszínház csak nekünk, temesváriaknak újszerű, hiszen a nyugati országok közönsége már évtizedek óta ismeri, látogatja az ilyen jellegű színházi produkciókat. Úgy tűnik, Magyarországon már az 1970-es évek óta ismert a műfaj, Halász Péter nevéhez kötjük az első lakásszínházas produkciókat.

Általában kevés szereplős, rövidebb időegységet felölelő színházi produkciók tartoznak a szobaszínház műfajához. Kocsárdi Levente meghatározása alapján, aki a Csiky Gergely Állami Magyar Színház színésze és rendezője, két nagyobb csoportja van az ilyen jellegű produkciónak: a stúdiószínház, amely stúdióteremben vagy a nagyszínpadon közösen a nézőkkel játszott előadásokból áll, valamint az alternatív szobaszínház, amely gyakran szokatlan tereket használ, a színészek lakásokban, hotelszobákban, villamosokon, mikrobuszokban, várótermekben lépnek fel, de az előadások akár a néző otthonában is létrejöhetnek.

A Bega-parti magyar színjátszásban 1996 hozott először nagyobb változást, ami a játéktér átalakítását illeti. Demeter András István igazgatósága alatt készült el a korszerű stúdióterem, akkor egy körülbelül 50 nézőt befogadó térrel.¹ Emlékszem az első előadásokra, de főként a nézők morgolódására: *túl kicsi, túl közel, túl kevés*. Talán ez a három kifejezés hallatszott a legtöb-

A színház, a színész felől szükségesnek látjuk a formabontást: egyrészt kell valami újszerű, ami a néző ingerküszöbét eléri és bevonzza őt az előadásra, másrészt úgy tűnik, a nagy terekben megvalósuló tömegelőadások ideje is lejárt.

ször negatív kritikaként, majd az első sikeres előadás (*A két Pierrot*) egyre inkább megszelídítette és bevonzotta a nagyérdeműt. Alig egy éven belül elkezdődött a változás: 1997 októberében Kocsárdi Levente *Marmeladov* című produkciójával (Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődése* nyomán, rendező Spolarics Andrea) kilép a hagyományos színházi épületből, és szórakozóhelyeken, kocsmákban mutatja be az előadást. Tíz évre rá, 2017-ben románul is elkezdi játszani, az előadásnak azonban állandó eleme a nem konvencionális térben való megmutatkozás.

A szokványos játszóteréből való kilépések sorát Borbély B. Emília folytatja a *mady-baby* című előadással (2010, rendező B. Fülöp Erzsébet), amely egy közlekedő mikrobuszban, 18 személy előtt játszódtott:

„A forma, nem pedig a dráma a fontos a Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház monodrámájában; a történetet tucatnyiszor hallottuk már: a naiv keleti lány Nyugaton próbál szerencsét, s a barátja végül eladja kurvának, közvetve pedig a halálnak. [...] B. Fülöp Erzsébet fogta a történetet, jegyet váltott neki, és feltette egy induló buszra: a színész, Borbély B. Emília egy tizenvalahány személyes kisbusz utasa, a nézők meg az útitársak. Borbély nem elsősorban előad, hanem közösséget épít; olyan intimitásra törekszik, amit a színházban szinte soha nem közelít meg senki: ártalmatlan témákról beszélget velünk, magánéletéről kérdez [...], átnézi egyikünk táskáját, és mindenkivel fényképezkedik. Nem is a tényleges utazás, hanem inkább ez a kis, szokatlan tér a buszszínház előnye: a közösség itt valóban létrejön.”²

A szokatlan tér, a kisszámú közönség így egyre vonzóbb a színész, a rendező számára. Nem törik meg a sor, 2010-ben Kocsárdi Levente az *Arta pârțului* (*A fíng művészete* – Salvador Dali *Egy zseni naplója* nyomán) one-man show-ját egy magánlakásban, a nappaliban láthatjuk, 15-18 személy fér el, ki széken, ki földön ücsörög. A román nyelvű előadáson a „közönség” is nagyrészt román, egy születésnap alkalmából „ajándékként” kerül elénk.

Alig öt évvel később, 2015 januárjában mutatják be egy temesvári hotel szobájában a *Valami csajok, avagy Egyszeröt* című előadást Borbély B. Emília és Kinda Szilárd közreműködésével (rendező B. Fülöp Erzsébet). „Az előadás izgalmas színházi forma, mely túllépve a hagyományosnak tekintett színpad-nézőtér biztonságosságából egy valódi hotelszobába helyezi át az eseményeket.”³

A színház, a színész felől szükségesnek látjuk a formabontást: egyrészt kell valami újszerű, ami a néző ingerküszöbét eléri és bevonzza őt az előadásra, másrészt úgy tűnik, a nagy terekben megvalósuló tömegelőadások ideje is lejárt. Egyre nehezebb nagyszínpadi előadásra egész évados teltházat biztosítani mifelénk. Ennek főleg szociokulturális okai lehetnek, de most nem célunk ennek mi-értjét megválaszolni.

Tendenciózus jelenség a szobaszínház terjedése: Temesváron az *Auleu* szobaszínház működik még a magyar társulat előadásai mellett, de más romániai nagyvárosokban is egyre több helyen alakultak ki magán szobaszínházak. Így arra voltam kíváncsi, mit ad ez a szűkebb tér a színésznek, a rendezőnek és természetesen a nézőnek, a közönségnek.

Kocsárdi Levente úgy látja: „Teljesen más színjátszást követel a szobaszínház, a néző közelsége: nagyobb hitelességet, művészi-emberi őszinteséget, filmszerű játékmódot.” Borbély B. Emília azt hangsúlyozta: „Én, személy szerint nagyon szeretek szűk térben és szorosabb nézői közelségben játszani, ugyanis koncentráltabban lehet érezni az energiákat ilyen helyzetben.”

A néző viszont más gondol: „Ez volt az első, ilyen jellegű előadás (ha a buszost nem tekintjük annak). Nem is értettem, hogy miért kell a stúdiónál is kisebb térben »találkozni« egy darabbal. Úgy éreztem, hogy részese vagy nagyon személyes, közeli szemlélője (szinte résztvevője) vagyok a történeteknek. Feszengve ültem be, hogy mennyire kell »részlet vennem« az előadásban. Mivel nem volt interaktív a darab, egy idő után sikerült feloldódnom.” (PKI)

Kocsárdi Levente ezt másként éli meg: „A nagytermi előadás a néző biztonságérzetét nem zavarja meg, még egy interaktív játékkal sem, a sokszereplős nagy történetek inkább vizuálisan hatnak a nézőre, míg a szobaszínház kevés szereplős, intim közelsége többnyire érzelmi élményben részesíti a nézőt.”

Egy másik közönségvélemény szerint „nagyon erős a hatás, ha nem vagy rendben magaddal, ha nem vagy elég érett személy, könnyen kibillent az ilyen előadás. Belelátasz a színészbe, aki ott ember, nagyon ember. És megérzed – kénytelen vagy tudatosítani is –, hogy ez akár veled is megtörténhet, ez akár a te érzed, helyzeted, életed is lehetne. Ez pedig nagyon nehéz.” (TM)

A körinterjúban arra is rákérdeztem, mi válthatja ki a szobaszínház igényét, miért van szükség nagyszínpadi előadás mellett ilyen jellegűre is.

Borbély B. Emília: „Szerintem azért van rá szükség, mert úgy a nézőnek, mint a színésznek egy újszerű, sokkal intenzívebb élményt nyújtó és különlegesebb benyomást adhat.”

Kocsárdi Levente: „A néző egy olyan térbe lép be, amelyikben az előadás történetének részesévé válhat, a néző-színész közelsége olyanfajta intimitást eredményez, amit nem kapsz meg nagytermi előadásoktól. A rendező, színész nem hagyhatja kiaknázatlanul ezt az adott, nem erőltetett, természetes interaktivitást.”

A nézői vélemény szerint (PKI): „A színházi élmény sokféleségéhez járult hozzá. A nézőknek is más-más elvárásuk van a színházzal kapcsolatban. Eggyel több nézőréteget tud megszólítani.”

Egy másik színházkedvelő pedig így nyilatkozott (TM): „A felgyorsult, technikával átszőtt világunkban talán egyre nagyobb szükségünk van a kisebb csoportokra, a beláthatóbb, átláthatóbb terekben való mozgásra. És ezáltal az emberi közelségre. Én azért szeretem ezt a színházi formát, mert intimebb, úgy érzem, jobban ott vagyok, hogy én is számítok, nem csak tapsolok a végén, lent, a sötétben. Visszatérve a kérdésre, szerintem az elmagányosodás váltja ki a szobaszínház igényét, azért van rá szükségünk, mert az ember társas lény, és a művészetben, itt a színjátászon keresztül érzem, hogy társ vagyok. Egy kicsit részese az alkotásnak, mely igenis emberi folyamat.”

A körinterjúban arra is kerestem a választ, hogy vajon ez a játéktér lehetőség valami személyesebbre, hitelesebbre, vagy lassan az egyetlen út még megtartani a személyes színház élményét.

(PKI): „Nagyon remélem, hogy a klasszikus nagyszínpadi előadások is tudnak még nagyon személyes hatást, élményt nyújtani (több ilyenre van példa). A szűk tér nem biztosítja a személyes élményt. A kettő közé semmiképp nem tennék egyenlőségi jelet. A személyességet számomra a téma aktualitása, a színészek meggyőző, hiteles alakítása biztosítja.”

TM: „Majd az idő eldönti. Egyrészt én remélem, hogy a klasszikus színjátás mellett ez is egy alternatíva, vagy fordítva: jó lenne, ha továbbra is megmaradnának nálunk is a nagyszínpadi előadások. Rám az is jól hat, ha telt házba ülök be. De tudom, hogy illúzió elvárni Temesváron 50 teltházast előadást

ugyanazon produkcióra. Viszont ha a mozik sorsát figyelem, akkor nem vagyok túl optimista: tudtommal ma már egyetlen városi mozik sem működik, csak a multiplexek, s ott is egyre kevesebb nézőnek vetítenek.”

A színészek inkább lehetőségként tekintenek erre a formára. Borbély B. Emília: „Véleményem szerint mindenkinek szól, aki kíváncsi természetű, és nem ragaszkodik a hagyományos színházi formákhoz, elképzelésekhez. Tulajdonképpen bármilyen jellegű előadást lehet ilyen formában is játszani. Ez egy újabb lehetőség.”

Azt a kérdést, hogy melyik nyelvközösség a befogadóbb az ilyen jellegű produkcióra: a magyar vagy a román közönség, csak a színészeknek tettem fel, hisz ők azok, akik vagy mindkét nyelven játszanak, vagy ha csak magyarul, akkor azt általában szinkronfordítással tolmácsolják a magyarul nem beszélők számára is.

Borbély B. Emília: „Sajnos általában véve, a román közösséget látom befogadóbbnak az ilyen jellegű előadásokra és általában véve nyitottabbnak az új színházi formák iránt.” Míg Kocsárdi Levente úgy látja: „Nincs különbség a magyar vagy román közönség között. Sokan szeretik, vannak, akik kényelmetlennek tartják, többnyire külső tényekre fogják (például nem felelt meg az ülőalkalmatosság, vagy nem volt levegő, vagy vakító volt a fény), és nem arra, hogy kénytelenek voltak belemenni lelkileg is az előadás játékába. Nincs köze a nemzetiséghez.”

Temesvár 2021-ben Európa kulturális fővárosa lesz. A pályázat, amellyel a szervezők elnyerték ezt a címet, többek között két kulcsszóra épít: a multikulturalitásra és a kulturális sokszínűsége. A négy nyelvű, négy kultúrájú város főleg látványban realitás. Gondolok itt például a város nyelvi tájképére, a vizuális nyelvhasználatra. Hangzásában már kevésbé jellemző a nyelvi sokszínűség. Ha az intézményi lefedettséget nézzük, a városban három különböző nyelvű állami színház működik: a Temesvári Nemzeti Színház, a Csiky Gergely Állami Magyar Színház és az Állami Német Színház. A kőszínházak mellett gyakoriak az alternatív terekben, tereken történő előadások, performanszok: a szobaszínházak mellett láthatunk például tanyaszínházi előadásokat is, igaz, ezt inkább a megyében. Ha csak a színházak kínálatát vesszük górcső alá, örömmel tölt el a sokszínűség, a kortárs művészeti formák jelenléte, az újszerű megoldások beemelése. Tapasztaljuk, hogy ezen művészeti ágban a nyelvi korlátok gyakran felszámolódnak. A szobaszínházak produkciók pedig még közelebb visznek egymáshoz.

Köszönettel tartozom Borbély B. Emíliának, Kocsárdi Leventének, a Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház művészeinek és PKI-nak, valamint TM-nek, ezeknek az aktív színházba járóknak, akik 2018 októberében örömmel megválasztották a kérdéseimet.

■ JEGYZETEK

1. Darvay Nagy Adrienne: *Állandóban változókéonyan*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
2. Kovács Bálint: *Színház – Gianina Cărbunariu: mady-baby*. Magyar Narancs 2011. 17.
3. *Valami csajok – temesvári vendégjáték az aradi színházi fesztiválon*. Aradi Hírek 2015. május 8.

■ FORRÁSOK

- Interjú Borbély B. Emília színművésszel (2018 októbere)
Interjú Kocsárdi Levente színművésszel (2018 októbere)
Interjú PKI és TM nézőkkel (2018 októbere)